

О. В. Совгиря, Н. Г. Шукліна

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО УКРАЇНИ

Повний курс

Навчальний посібник

Київ
Юрінком Інтер
2018

Рецензенти:

Афанасьєва М. В., доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри конституційного права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Батанов О. В., доктор юридичних наук, професор, провідний науковий співробітник відділу конституційного права та місцевого самоврядування Інституту держави і права ім. В. М. Корєцького НАН України;

Янчук А. О., доктор юридичних наук, старший науковий співробітник

*Рекомендовано до друку
Вченою радою юридичного факультету
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
(протокол № 7 від 24 квітня 2017 року),
Науково-методичною радою Національної школи суддів України
(протокол № 1 від 10 березня 2017 року).*

Совгіря О. В., Шукліна Н. Г.

С56 Конституційне право України. Повний курс: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер, 2018. 556 с.
ISBN 978-966-667-714-6

У навчальному посібнику висвітлено питання щодо: характеристики конституційного права як галузі національного права України, основ вчення про конституцію, основ конституційного ладу України, конституційно-правового статусу людини і громадянина в Україні, конституційних прав, свобод та обов'язків людини і громадянина в Україні, форм безпосередньої демократії (прямого народовладдя), конституційно-правових основ організації і здійснення державної влади в Україні, законодавчої влади в Україні, конституційно-правового статусу Президента України, виконавчої влади в Україні, судової влади в Україні, Конституційного Суду України, територіального устрою України, місцевого самоврядування в Україні.

Навчальний посібник може бути використаний студентами у навчальному процесі, аспірантами та викладачами юридичних і гуманітарних вищих навчальних закладів та факультетів, науковцями, народними депутатами України, державними службовцями, посадовими особами органів місцевого самоврядування, активістами політичних партій та інших громадських об'єднань, а також всіма, для кого є цікавим вивчення конституційного права України.

Навчальний посібник також стане в пригоді при підготовці до вступних випробувань під час вступу на основі ступеня бакалавра на навчання для здобуття ступеня магістра за спеціальністю 081 «Право», а також при підготовці до відповідних кваліфікаційних іспитів кандидатом на посади суддів, прокурорів, на здобуття свідоцтва про право на зайняття адвокатською діяльністю.

УДК 342(477)(075.8)

Зміст

Глава I. КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО — ПРОВІДНА ГАЛУЗЬ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ	7
§ 1. Предмет та метод конституційного права.....	7
§ 2. Система конституційного права.....	14
§ 3. Поняття, ознаки та види норм конституційного права	20
§ 4. Реалізація та тлумачення норм конституційного права	24
§ 5. Прогалини та аналогія в конституційному праві.....	26
§ 6. Джерела конституційного права: поняття, ознаки, види.....	28
§ 7. Конституційно-правові відносини: поняття, види, склад	32
§ 8. Конституційно-правова відповідальність: поняття, особливості, види	37
§ 9. Колізії в конституційному праві	43
<i>Нормативно-правові акти</i>	45
<i>Література</i>	45
Глава II. ОСНОВИ ВЧЕННЯ ПРО КОНСТИТУЦІЮ	48
§ 1. Поняття конституції, її функції та властивості	48
§ 2. Поняття, структура та ознаки конституціоналізму.....	52
§ 3. Форма і структура конституцій. Класифікація конституцій	55
§ 4. Прийняття та зміна конституцій	58
§ 5. Правова охорона Конституції України.....	65
<i>Нормативно-правові акти</i>	70
<i>Література</i>	71
Глава III. ОСНОВИ КОНСТИТУЦІЙНОГО ЛАДУ УКРАЇНИ	73
§ 1. Поняття, суть, ознаки та гарантії конституційного ладу України.....	73
§ 2. Поняття та принципи державного ладу України. Механізм та основні функції Української держави.....	79
§ 3. Поняття, сутність, основні принципи та система суспільного ладу України	84
<i>Нормативно-правові акти</i>	85
<i>Література</i>	86
Глава IV. КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА В УКРАЇНІ	89
§ 1. Поняття, структура, види та принципи конституційно-правового статусу людини і громадянина.....	89

§ 2. Поняття громадянства і належність до громадянства України	95
§ 3. Принципи громадянства України	99
§ 4. Порядок набуття та припинення громадянства України. Повноваження державних органів, які беруть участь у вирішенні питань громадянства	104
§ 5. Конституційно-правовий статус іноземців, осіб без громадянства, біженців, осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту, закордонних українців та іммігрантів в Україні. Право притулку в Україні	118
<i>Нормативно-правові акти</i>	127
<i>Література</i>	128

Глава V. КОНСТИТУЦІЙНІ ПРАВА, СВОБОДИ ТА ОBOB'ЯЗКИ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА В УКРАЇНІ

§ 1. Поняття і види конституційних прав, свобод та обов'язків людини і громадянина в Україні	130
§ 2. Міжнародні стандарти прав та свобод людини і громадянина та їх співвідношення із національним законодавством	135
§ 3. Особисті права та свободи людини і громадянина в Україні	136
§ 4. Політичні права і свободи громадян України	156
§ 5. Соціальні, економічні та культурні права і свободи людини і громадянина в Україні	182
§ 6. Конституційні обов'язки людини і громадянина в Україні	187
§ 7. Механізм реалізації, гарантії та захист прав і свобод людини та громадянина в Україні. Обмеження конституційних прав та свобод людини і громадянина в Україні	189
<i>Нормативно-правові акти</i>	198
<i>Література</i>	199

Глава VI. ФОРМИ БЕЗПОСЕРЕДНЬОЇ ДЕМОКРАТІЇ (ПРЯМОГО НАРОДОВЛАДДЯ)

§ 1. Поняття, суть та форми безпосередньої демократії	203
§ 2. Поняття, соціальні функції та види виборів. Поняття відзиву	205
§ 3. Поняття та принципи виборчого права	209
§ 4. Поняття та види виборчих систем	214
§ 5. Виборчий процес та його етапи	218
§ 6. Оскарження рішень, дій чи бездіяльності, що стосуються процесу виборів. Відповідальність за порушення виборчого законодавства України	233
§ 7. Поняття та види референдумів	238
§ 8. Принципи і порядок проведення референдумів. Відповідальність за порушення порядку проведення референдумів	246
<i>Нормативно-правові акти</i>	254
<i>Література</i>	255

Глава VII. КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ І ЗДІЙСНЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ	259
§ 1. Державна влада як інститут конституційного права	259
§ 2. Конституційні загальні засади організації і здійснення державної влади в Україні	261
§ 3. Поняття, система і види органів державної влади	264
<i>Нормативно-правові акти</i>	268
<i>Література</i>	268
Глава VIII. ЗАКОНОДАВЧА ВЛАДА В УКРАЇНІ	271
§ 1. Загальна теорія і стан парламентаризму. Місце парламентів у системі вищих органів державної влади	271
§ 2. Конституційно-правовий статус парламенту України — Верховної Ради України	276
§ 3. Конституційний склад і структура Верховної Ради України	283
§ 4. Компетенція (функції та повноваження) Верховної Ради України	305
§ 5. Основні організаційно-правові форми діяльності Верховної Ради України	309
§ 6. Законодавчий процес та інші парламентські процедури	315
§ 7. Конституційно-правовий статус народного депутата України	332
<i>Нормативно-правові акти</i>	349
<i>Література</i>	350
Глава IX. КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ	354
§ 1. Загальна характеристика інституту президента. Становлення інституту президента в Україні	354
§ 2. Порядок обрання Президента України	359
§ 3. Функції і повноваження Президента України	362
§ 4. Підстави дострокового припинення повноважень Президента України	371
<i>Нормативно-правові акти</i>	376
<i>Література</i>	376
Глава X. ВИКОНАВЧА ВЛАДА В УКРАЇНІ	378
§ 1. Поняття виконавчої влади та система її органів	378
§ 2. Конституційно-правовий статус Кабінету Міністрів України	381
§ 3. Конституційно-правовий статус міністерств та інших центральных органів виконавчої влади	402
§ 4. Конституційно-правовий статус місцевих державних адміністрацій	409
<i>Нормативно-правові акти</i>	420
<i>Література</i>	421

Глава XI. СУДОВА ВЛАДА ТА ПРОКУРАТУРА В УКРАЇНІ.	
КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ	423
§ 1. Судова влада та прокуратура в Україні: загальна характеристика	423
§ 2. Конституційний Суд України — єдиний орган конституційної юрисдикції в Україні	429
§ 3. Порядок формування та склад Конституційного Суду України	431
§ 4. Компетенція Конституційного Суду України	439
<i>Нормативно-правові акти</i>	453
<i>Література</i>	453
Глава XII. ТЕРИТОРІАЛЬНИЙ УСТРІЙ УКРАЇНИ	456
§ 1. Поняття та особливості територіального устрою України	456
§ 2. Основи конституційно-правового статусу Автономної Республіки Крим	462
§ 3. Поняття та система адміністративно-територіального устрою України	469
<i>Нормативно-правові акти</i>	474
<i>Література</i>	474
Глава XIII. МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ	476
§ 1. Поняття місцевого самоврядування	476
§ 2. Принципи та система місцевого самоврядування в Україні	481
§ 3. Організаційно-правова та матеріально-фінансова основи місцевого самоврядування в Україні	526
§ 4. Гарантії місцевого самоврядування в Україні	545
<i>Нормативно-правові акти</i>	551
<i>Література</i>	552